

Zondag van de Heilige Drie-eenheid / 30 mei 2021

Exegetische notities eerste lezing

Deuteronomium 4,32-34.39-40

Erken dan heden en prent het in uw hart: de Heer is God in de hemel boven en op de aarde beneden; er is geen ander.

Met deze zin uit het *Alenoe*-gebed¹ worden alle diensten in de synagoge besloten. Het Bijbelboek Deuteronomium staat in het teken van gedenken en herinneren. De eerste lezing bevat twee korte fragmenten uit de eerste van drie redevoeringen die Mozes in de mond worden gelegd en waaruit dit boek Deuteronomium voornamelijk is samengesteld. De Hebreeuwse naam voor het boek, genoemd naar het eerste woord waarmee het begint, is daarom zo gek nog niet: *Debariem* (= Woorden). De eerste toespraak van Mozes begint onmiddellijk na het opschrift² dat geldt voor het hele boek. De rede bestaat uit twee delen. Het eerste deel³ is historisch vertellend. In het tweede deel⁴ trekt Mozes uit die geschiedenis conclusies. Hij maant het volk tot trouw aan JHWH en zijn geboden. Die les volgt onmiddellijk uit de historische inleiding waarmee hij zijn rede begint. Daaruit bleek namelijk zonneklaar dat opstandigheid tegen JHWH en zijn geboden is uitgelopen op een nederlaag en 40 jaar omzwervingen door de woestijn. Terugkeer tot JHWH en het in acht nemen van zijn geboden leidt daarentegen tot voorspoed en overwinning. Uitvoerig werkt Mozes twee principes uit:

1. Geef gehoor aan JHWH's geboden en doe daaraan niets toe of af, kerf ze in je hart
2. Dien alleen JHWH en blijf verre van alle afgodendienst

De barmhartigheid van JHWH⁵ roept in Mozes een diepe emotie wakker: de verrassing om het niet te bevatten kosmische gebeuren dat het volk is toegevalen: dat de Schepper van hemel en aarde dit volk tot zijn volk heeft gekozen. Wanneer ze dit werkelijk beseffen, zullen ze weten dat JHWH 'Eén' is, wiens geboden waarborg zijn voor het leven op aarde. Het leven en de wereld zijn geen eigen fabricaat, maar schepping.

De eerste lezing zet de toon voor deze zondag: er is geen andere God dan JHWH. De rechtvaardiging daarvoor rust op twee ervaringen: JHWH's theofanie op de Horeb⁶ en de manier waarop Hij zijn volk uit Egypte bevrijdde⁷. JHWH is geen statische God, maar een God van verlossing. De bevrijding uit Egypte is het prototype van elke bevrijding.

Exegetische notities antwoordpsalm

Psalm 33,4-5.6.9.18-19.20.22

¹ *Alenoe* is het beginwoord van dit gebed dat het wezen en het doel van het jodendom poogt samen te vatten.

² Deuteronomium 1,1-5.

³ Deuteronomium 1,6-3,29.

⁴ Deuteronomium 4,1-40.

⁵ In het aan de lezing voorafgaande vers Deuteronomium 4,31.

⁶ Deuteronomium 4,33.

⁷ Deuteronomium 4,34.

*Zalig het volk dat de Heer heeft als God, de natie door Hem tot zijn erfdeel gekozen.*⁸

In de synagoge wordt Psalm 33 gebeden op sabbatochtend en andere feestdagen.

Voortdurend werkt de psalmist met vrijwel synonieme woordparen: in het refrein van de antwoordpsalm zingt hij over *hebben* en *erfdeel*. Hij gebruikt de woorden *volk* en *natie*, maar hij noemt de naam van het volk en de natie niet. In het Hebreeuws zijn beide termen⁹ gewoonlijk gereserveerd voor respectievelijk het heidense volk en de joodse natie, maar de vraag is of de psalmist dat onderscheid hier maakt. JHWH is *oprecht* en *betrouwbaar*. Hij is *rechtvaardig* en *mild*. Met zijn *woord* en *stem/bevel* ontstond alles. Hij *bewaakt/redt* en *voedt* bij *dood* en *hongersnood*, is *schild* en *helper*.

Het laatste vers van de (antwoord)psalm is ook opgenomen aan het slot van de middeleeuwse hymne *Te Deum* die met de woorden van de Latijnse Vulgaatvertaling zingt: *Fiat misericordia tua Domine super nos, quemadmodum speravimus in te*. De psalmist vraagt dat de bewijzen van JHWH's goedheid en gunst mogen samenvallen met het vaste vertrouwen dat wij in hem hebben.

Exegetische notities tweede lezing

Romeinen 8,14-17

Gij hebt de geest van het kindschap ontvangen die ons doet uitroepen: 'Abba, Vader!'.

Paulus is vaak moeilijk te volgen. Geleerde uitleg van Schriftteksten, verstandelijke argumenten, Bijbelse en andere beelden, mystieke taal, nuchtere constatering en praktische vermaningen lijkt hij door elkaar te husselen. In een eerder stuk van de Romeinen-brief¹⁰ heeft Paulus geschreven over de tegenstelling tussen het 'slaaf' zijn van de zonde en het 'slaaf' worden van God. In de tweede lezing gaat hij een stap verder: u was slaaf van de zonde, maar nu bent u kinderen van God. In de joodse traditie gaat elk spreken over mensen als kinderen van God terug op woorden van JHWH: *Israël is mijn eerstgeboren zoon*.¹¹ Paulus trekt die verhouding nu door tot mensen die niet tot het volk Israël behoren: ieder die zich door de doop aansluit bij de gemeenschap van de Gezalfde Jezus, treedt daardoor in een relatie met God als die van een kind tot zijn vader. Paulus trekt hieruit een voor hem en voor zijn lezers bemoedigende conclusie: God mag aangesproken worden met Vader. Opvallend is dat Paulus hier hetzelfde Aramese woord *abba* gebruikt, dat Jezus in de mond neemt in Getsemane¹² en het kinderlijke 'pappie' betekent. Het oorspronkelijke Aramese *abba* en de Griekse vertaling *patêr* schrijft Paulus hier naast elkaar. Doet hij dat omdat zijn lezers het Aramees niet verstonden, of uit eerbied voor deze gebedsaanhef van Jezus, die zo groot is dat Paulus het oorspronkelijke Aramese woord laat staan? De Geest van God die in de Gezalfde woont en de Geest van God die in ons woont, verenigen zich tot één stem die pappie 'krijst', zoals het Griekse werkwoord¹³ letterlijk vertaald kan worden. Dit kan het dringende van het gebed aangeven, maar even goed een extatische uitroep uitdrukken.

⁸ Psalm 33,12.

⁹ *Goy* en *'am*.

¹⁰ Romeinen 6,12-23.

¹¹ Exodus 4,22.

¹² Marcus 14,36.

¹³ *Krazō*.

In het laatste vers gebruikt Paulus het thema van de 'erfenis', namelijk het aandeel aan het gemeenschappelijke bezit van een familie. De medaille van deze erfenis heeft twee kanten: lijden en verheerlijking.

Exegetische notities Evangelie

Matteüs 28,16-20

In de naam van de Vader en de Zoon en de heilige Geest.

Nu na de suïcide van Judas De Twaalf als groep niet meer bestaat, spreekt Matteüs nadrukkelijk over de *elf* leerlingen. Voor het laatst zien zij de opgestane Christus op een - voor ons lezers niet meer te identificeren - berg in Galilea. En zoals de wijzen uit het Oosten dat deden bij de pasgeboren Jezus, werpen de elf leerlingen zich nu voor de verrezen Christus ter aarde, maar sommigen twijfelen. Geldt dit onzeker zijn ook voor Petrus? Hij was het immers die van Jezus kreeg te horen: *Kleingelovige, waarom heb je getwijfeld?*¹⁴

Jezus zendt zijn leerlingen uit met een belofte: de verrezen Heer zal bij hen zijn en blijven tot de voleinding van de wereld. Hij spreekt uit dat alle volmachten in hemel en op aarde hem door God gegeven zijn, ook al wordt de Godsnaam in deze uitspraak vermeden. In de doopformule noemt Jezus de namen Vader, Zoon en heilige Geest. Het noemen van die namen zegt zowel iets over God als over hen die gedoopt gaan worden. En die laatsten zijn niet slechts een klein groepje mensen, maar de gehele mensheid. Het gaat over alle volkeren. Voor iedereen gaat het mogelijk worden God 'Vader' te noemen. Eerder in zijn evangelie was dat niet zonder meer vanzelfsprekend.¹⁵ Maar nu in de evangelielezing heeft Jezus letterlijk het laatste woord en *famous last words* blijven hangen. Ze staan in verband met het begrip 'Eén' (zie eerste lezing). We komen allemaal uit God. Dat is wat het woord 'Vader' ons zegt. Vervolgens is er de Zoon die Gods 'kroost' is. En tot slot is er de heilige Geest, de levensdynamiek, die in allen en alles schuilt en werkt. De Geest die vanaf het begin in de mens geblazen werd. 'Eén' houdt de mensheid bij elkaar. Wij zijn tezamen geschapen, met 'Eén' verbonden en horen dus bij elkaar.

Jezus voegt aan deze namen een opdracht toe: maak dit alles aan iedereen bekend en aanvaard de consequenties ervan. Wij moeten onderhouden wat ons zo aangezegd werd: één goddelijke afkomst, één kroost, één dynamiek.

Themastelling

Vader-Zoon-Geest

De zondag van de Heilige Drie-eenheid werd in 1334 om leerstellige redenen in het leven geroepen. Hoezeer de Drie-eenheid een mysterie is dat geen sterveling kan begrijpen, moge blijken uit de moeizaamheid waarmee dit geloofsgegeven in de loop van de kerkgeschiedenis onder woorden is gebracht. In de drie lezingen komen verschillende 'facetten' van God aan de orde: God is de Bevrijder uit slavernij en Wetgever doordat Hij richtlijnen voor het leven in ons hart gekerfd heeft. Hij is Vader, heeft Jezus als zijn Zoon geopenbaard. En Hij is Helper,

¹⁴ Matteüs 14,31.

¹⁵ Matteüs 10,5-6.

want heeft ons zijn Geest nagelaten. Dit mysterie omvat het hele sacramentele leven van de christen. Van doopsel tot sacrament der zieken valt zijn leven binnen het (kruis)teken: hij leeft in naam van de Drie-eenheid.